

dr hab. Andrzej Pietrzak SVD, prof. KUL

Katedra Religiologii i Misjologii KUL

Al. Raławickie 14

20-950 Lublin

Recenzja rozprawy doktorskiej

Ks. mgr lic. Marek Głąb. Misyjne wyzwania Kościoła w nauczaniu św. Jana Pawła II. Studium misjologiczno-pastoralne. Praca doktorska napisana pod kierunkiem ks. dr. hab. Wojciecha Kluja OMI, prof. UKSW w Katedrze Misjologii, Warszawa 2020, s. 243

1. W książce „Dziejowe znaczenie chrześcijaństwa” (Pallottinum 2011), ks. prof. Marian Rusecki pisze, że mimo „zarzutów pod adresem chrześcijaństwa w różnych epokach historycznych, prześladowań także w naszych czasach, religia chrześcijańska zachowuje rozwojowy dynamizm i trwa od historycznego Jezusa Chrystusa aż do naszych dni i – jak wierzymy – będzie istnieć do końca świata” (s. 6). Twierdzi, że w ciągu dziejów chrześcijaństwo współistniało z różnymi systemami społeczno-politycznymi i prądami kulturowymi, „które przeminęły i odeszły do lamusa historii, a chrześcijaństwo jako religia trwa, przeżywając chyba wszystkie systemy i ideologie” (tamże). Ten pozytywny bilans chrześcijaństwa, w jego opinii, jest rezultatem wiary, świadectwa i działań chrześcijan, którzy posłuszni nakazowi misyjnemu Jezusa Chrystusa, pełnili rolę kulturotwórczą, antropotwórczą, wspólnototwórczą, pomagając pokoleniom osób, wspólnot, społeczności, ludów i narodów odkrywać sens dziejów w jego dziele zbawczym.

Przedstawioną do recenzji rozprawę należy rozumieć w kontekście wspomianej wyżej misji dziejowej chrześcijaństwa, która – z punktu widzenia wiary i teologii – jest zarazem misją Chrystusa Odkupiciela i Kościoła oraz „nie została jeszcze bynajmniej

wypełniona do końca” (RMis 1). Do takiego wniosku uprawnia sposób w jaki został określony temat rozprawy, wyrażony w tytule, oraz jego rozwiązanie. Przedmiotem formalnym badań Doktorant uczynił właśnie współczesne wyzwania misyjne Kościoła. Przebadał tę kwestię w nauczaniu św. Jana Pawła II, kładąc nacisk na wymiar misjologiczno-pastoralny papieskiego przekazu. Tym samym podjął się ważnego z punktu widzenia doktrynalno-praktycznego problemu badawczego i, jak wykazał wspomniany ks. prof. Rusecki, mającego znaczenie dziejowe. Sformułowanie tematu potwierdza, że Autor jest ciekaw nie tylko rozpoznania wybranej kwestii w nauczaniu papieskim. Dąży do opracowania ważkiego zagadnienia wyzwań misyjnych z punktu widzenia przydatności eklezjalnej i społecznej.

2. Jak Autor przedstawia wyniki przeprowadzonych badań?

Rozprawa ma klasyczną strukturę, mianowicie: stronę tytułową, spis treści, wykaz skrótów, wstęp, cztery rozdziały, zakończenie i bibliografię. Objętość pracy: 243 strony (ok. 646 tysiące znaków).

Na stronach od 4 do 7 Doktorant zamieścił wykaz skrótów. Jest on dość szczegółowy i spójnie opracowany (72 pozycje). W tej części dowiadujemy się także o systemie cytowania Pisma Świętego przejętym z Biblii Tysiąclecia.

We „Wstępie” (s. 8-20) Autor tłumaczy koncepcję pracy. Omawia cel i motywy, objaśnia szerszy kontekst problemu, źródła i strukturę dysertacji. Na uwagę zasługuje motyw autobiograficzny: osobiste doświadczenie misyjne w Afryce (Wybrzeże Kości Słoniowej i Burkina Faso). Doktorant pisze: „Czas spędzony na misjach w Afryce okazał się na drodze kapłańskiej autora także wyzwaniem naukowym, co zaowocowało podjęciem studiów doktoranckich na specjalności misjologicznej w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Realizując te badania, autor miał nadzieję, że jego osobiste doświadczenia z pracy misyjnej w Afryce znajdą potwierdzenie w nauczaniu Jana Pawła II, który w działalności Kościoła w Afryce widział dynamizm połączenia tradycji z nowoczesnością w celu ożywienia wiary i wzmocnienia świadectwa chrześcijan” (s. 13). Mamy tu do czynienia ze zjawiskiem, w którym doświadczenie prowadzi do doskonalenia zawodowego, a także do analizy i

krytycznego opracowania praktyki misyjnej w formie badań naukowych i rozprawy doktorskiej. Taki jest właśnie przypadek ks. Marka Głęba.

Wnioski z przeprowadzonych badań przedstawiono w czterech rozdziałach. W pierwszym (s. 21-70), pt. „Trójca Święta źródłem misyjności Kościoła”, Autor omawia temat misji stwórczej Boga Ojca, zbawczej Syna Bożego i misję Ducha Świętego w Kościele. W drugim (s. 71-114), pt. „Misyjny charakter funkcji prorockiej”, referuje zagadnienie głosicieli Słowa Bożego, form proklamacji Ewangelii i kwestię aktualizacji orędzia ewangelicznego. W trzecim (s. 115-158), pt. „Misyjny wymiar funkcji kapłańskiej”, dowiadujemy się o duszpasterstwie sakramentalnym i centralnej roli Eucharystii, o współpracy kapłanów i świeckich oraz o pobożności ludowej. W rozdziale czwartym (s. 159-205) temat „Misyjny wymiar działalności Kościoła w świecie” omówiono, zwracając uwagę na znaki czasu, współczesną problematykę misyjną na przykładzie Kościoła w Afryce oraz klasyczne i nowe formy działalności misyjnej. Wszystkie rozdziały posiadają stosowne wprowadzenia i podsumowania. Autor podsumowuje także jednostki tematyczne (punkty) wyodrębnione w rozdziałach.

Przystawianie badań zamyka „Zakończenie” (s. 206-212), zwięźle opisujące osiągnięcia przeprowadzonych badań.

W ostatniej części znajdujemy spis bibliografii podzielonej na dwa główne działy: źródła i literaturę przedmiotową. W źródła wymieniono 11 encyklik Jana Pawła II, 10 adhortacji, 21 listów, 2 bulle, 39 orędzi, 39 homilii, 51 katechez, 61 przemówień, 11 przesłań, 28 rozważań. Do źródeł zaliczono także Pismo Święte, nauczanie innych papieży (38), dokumenty Kościoła powszechnego (soborowe – 15, synodów biskupów – 7, kongregacji watykańskich – 9, inne – 6), pisarzy kościelnych (12). W literaturze przedmiotu zebrano 199 jednostek bibliograficznych w języku polskim, włoskim, hiszpańskim, francuskim i niemieckim. Na s. 213, w przypisie 1, Autor tłumaczy, że w opisach tekstów pochodzących z oprogramowania komputerowego: „Nauczanie Kościoła katolickiego” (WAM 2003) pominięto podawanie źródła. Na rozprawę składają się także bogato udokumentowane przypisy (768). Znaczna ich część jest rozbudowana, niektóre znacząco (np.: s. 129, przypis 58; s. 143n, przypis 121)

3. R. Paul & L. Elder w książce „Critical Thinking” (Pearson Education, Inc. 2014) i innych swoich publikacjach przypominają znane i ważne zasady krytycznego myślenia. Należą do nich powszechnie przyjęte i zweryfikowane składniki myślenia, uzupełnione o standardy i cechy myślenia. Paul i Elder odwołują się do natury naszego umysłu i do nauki oraz egzystencjalnej potrzeby ulepszania sztuki analizy i myślenia. Faktem jest, że zwłaszcza badania naukowe stawiają jasne, precyzyjne i istotne pytania, realizowane według scenariuszy wyznaczonych przez metody badawcze. W rozprawach naukowych gromadzi się i ocenia merytorycznie fakty, informacje, przesłanki, interpretacje, zgodnie z wyznaczonym celem. Dzięki metodzie naukowej mamy możliwość skutecznego i krytycznego uzyskania rozwiązania zdefiniowanych problemów.

W tym kontekście warto podkreślić, że doktorat jest wydarzeniem umożliwiającym doskonalenie elementów, standardów i cech krytycznego, naukowego myślenia. Recenzowana rozprawa, oprócz wartości naukowej, jest świadectwem pozytywnego rozwoju ks. Marka Głęba w tym aspekcie. Sposób rozwiązania problemu dysertacji pokazuje, że przeżył on okres samokształcenia, samodyscypliny i samokontroli pod nadzorem promotora. Rozprawa jest pozytywnym obrazem jego rozwoju, osiągnięcia dojrzałości pozwalającej na prowadzenie badań naukowych, chociaż wymagającej dalszego doskonalenia.

4. Krytyczne i naukowe myślenie ma zawsze cel, który należy odróżnić od celów pokrewnych, niezwiązanych z tematem. Cel rozprawy musi być jasny i realistyczny. W procesie badań naukowych należy ciągle sprawdzać, czy zmierza się do celu.

Autor recenzowanej rozprawy spełnił powyższe kryterium. Stawia pytania związane z przedmiotem formalnym i materialnym rozprawy, wyjaśniając i precyzując właściwe kwestie. Na podstawie osobistego doświadczenia, fachowych diagnoz, studium objawienia i dokumentów Kościoła kształtuje swój punkt widzenia i krytycznie go sprawdza. Podobną procedurę stosuje do dokumentów papieskich, w rozdziałach oraz w cytowanej literaturze. Godne uwagi są także wstępy do rozdziałów i podsumowania. W rozprawie Doktorant zebrał dane, informacje, przeprowadził dowody-opisy niezbędne do osiągnięcia wyznaczonych celów. Nie ograniczył się tylko

do wybiórczego referowania dokumentów papieskich. Już sam plan oraz przywołanie osobistego doświadczenia i zróżnicowanej literatury przedmiotu świadczą o zdolności logicznego zestawiania zagadnień, chociaż czasami dyskusyjnego (np.: czy praca wyczerpuje problematykę wyzwań misyjnych w nauczaniu św. Jana Pawła II? Czy aktualne rozdziały są najlepszym sposobem wyrażenia jego misyjnego przesłania?).

5. Metoda umożliwia powtórzenie badań naukowych, odtworzenie z dużym prawdopodobieństwem otrzymanych wyników. Ona powoduje, że te badania, w porównaniu z poznaniem „zwykłym”, wyróżniają się dokładnością, precyzją, powtarzalnością i odtwarzalnością. W każdej rozprawie doktorskiej jest ona elementem najbardziej polemicznym.

O swojej metodzie Autor pisze tak:

„Uwzględniając charakter źródeł i merytoryczną zawartość literatury przedmiotowej (misjologicznej i pastoralnej), a także biorąc pod uwagę problem badawczy tej dysertacji, można określić metodę, a także opisać schemat podziału zagadnień głównych i szczegółowych, i scharakteryzować etapy realizacji wynikających z nich celów badawczych.

Materiał bibliograficzny (źródła i literatura misjologiczna i pastoralna), pozyskany w trakcie kwerendy naukowej, został najpierw skategoryzowany pod kątem zawartości merytorycznej. Do zbadania wartości merytorycznej i przydatności zebranego materiału bibliograficznego do realizacji wyznaczonych celów badawczych zostanie wykorzystana metoda analizy jakościowej (krytyczno-porównawcza). Wyniki przeprowadzonej analizy jakościowej zawartości źródeł i literatury przedmiotowej na kolejnym etapie zostaną poddane weryfikacji metodą syntezy. Na ostatnim etapie przy pomocy metody wnioskowania zostaną sformułowane paradygmaty misjologiczno-pastoralne uwzględniające misyjne wyzwania Kościoła współczesnego” (s. 17 n).

Autor dodaje, że osiągnięciu celu przysłużył się także ogólny plan rozprawy oraz zagadnienia szczegółowe.

Rodzą się tu następujące pytania: czy zastosowanie tej metody doprowadzi innego badacza do podobnych wniosków? Do sformułowania jakich paradygmatów

doprowadziły zastosowane metody? Czytelnik spodziewa się wymienienia takich paradygmatów w podsumowaniu rozprawy.

6. Cytowani już Paul & Elder piszą o także potrzebie jakości myślenia, którą zapewnią sprawdzone i powszechnie akceptowane standardy myślenia, tj.: klarowność, trafność, precyzyjność, znaczenie, głębia, zasięg, logika, uczciwość. Są one rodzajem wyznaczników prowadzących do właściwego rozumowania, promując krytyczne myślenie.

Niewątpliwie atutem rozprawy jest przejrzysty język. Autor pisze dobrą polszczyzną, jasno wyraża myśli, wyraża się w sposób klarowny, zrozumiały, podtrzymuje temat, jest świadomy tego, co pisze. Czasami jego styl jest nadto „kwiecisty”, upiękuszony przymiotnikami i wzniosłymi stwierdzeniami. Operuje także stwierdzeniami typowymi dla codziennego języka polskich środowisk eklezyjalnych, które następnie nie są dowodzone. Np.: na s. 203 pisze, że w „Kościele współczesnym ujawnia się wyraźnie ożywienie świadomości misyjnej, czego wyrazem jest działalność różnych instytucji misyjnych”. Nie negując obecnego zaangażowania misyjnego osób i instytucji, kwestia ta jest dyskusyjna. Podobnych przykładów niesprawdzonych i życzeniowych „tez” jest więcej.

Rozprawa odzwierciedla ogólnie treści analizowanych dokumentów uzupełnione i rozbudowane o literaturę przedmiotu i afrykańskie doświadczenia Doktoranta. Na tym etapie analizy nie stwierdzono sprzeczności pomiędzy nauczaniem papieskim a przedstawionym tekstem. Autora wyróżnia w tym względzie dokładność, którą można zweryfikować, sprawdzając odniesienia zawarte w przypisach. W rozprawie uwzględniono teksty papieskie i pochodzące z literatury przedmiotu związane z tematem rozprawy. Doktorant prześledził w nich kwestie teoretyczno-doktrynalne i praktyczne, takie jak np.: podstawy doktrynalne, aktualność funkcji prorockiej, potrzebę współpracy w dziele misyjnym, rolę pobożności ludowej, znaki czasu, inkulturację itd. Stąd wniosek, że wybrał, przedstawił i rozwinął zagadnienia znaczące dla zrozumienia misyjnych wyzwań. Tym samym rozprawa jest nie tylko jasna, dokładna, precyzyjna, ale także wystarczająco głęboka w eksplorowaniu tematu. Jest spójna, logiczna, nie prezentuje wyłącznie jednego punktu widzenia i nie jest stronicza.

7. Przyjrzyjmy się jeszcze pozostałym cechom myślenia, o których wspominają Paul & Elder, ważnym podczas pracy naukowej. Ich zdaniem racjonalność i dążenie do prawdy wymagają kształtowania myślenia, w którym zwraca się uwagę na takie wartości intelektualne, jak: pokora, odwaga, empatia, autonomia, integralność, wytrwałość, uczciwość intelektualna oraz zaufanie do rozumu. Po przeciwnej stronie wymieniają takie destrukcyjne cechy, jak: arogancja, tchórzostwo, wąskie myślenie, konformizm, hipokryzja i lenistwo intelektualne oraz brak wiary w rozum i nieuczciwość intelektualna.

Jak prezentuje się pod tym względem recenzowana rozprawa? Możemy dostrzec swoistą pasję Autora w stosunku do misji, zgłębiania pism św. Jana Pawła II oraz wrażliwość na niedolę ludzką, problemy przeżywane przez różne grupy ludzi. Nie będzie przesadą, jeśli stwierdzi się, że przedstawiony doktorat jest wyrazem charakterystycznej wrażliwości misjonarza, który uczciwie, chociaż niedoskonale, empatycznie dąży do poszerzenia rozumienia złożonych spraw życia ludzkiego i ich związku z Ewangelią. Rozprawa nie jest stronicza, nie powiela i nie rozsiewa uprzedzeń. Jest dziełem otwartym na inność. Autor wydaje się świadomy i uznaje ograniczenia, nie jest pretensjonalny w tym, co opisuje. Kieruje się i wiarą, i rozumem rządzonym przez prawa logiki oraz zasady teoriopoznawcze.

Doktorant odważnie zmierzył się z wyzwaniem prześledzenia rozbudowanego i złożonego nauczania św. Jana Pawła II. Męźnie analizował i konfrontował różne idee, przekonania i punkty widzenia. Weryfikował i porównywał teksty, aby niezależnie dotrzeć do prawdy i uniknąć fałszu.

Rozprawa dowodzi, że Doktorant wykazał się także wystarczającą zdolnością samodzielnego i krytycznego myślenia. Analizował i oceniał teksty papieskie i teologów, własne doświadczenia, opanowując potrzebną krytyczną kontrolę nad procesami myślenia, argumentacji. Dochodził do własnych wniosków przez racjonalne rozwijanie toku myślenia na bazie dokumentów i opracowań. Formułował poglądy, wyciągał wnioski, dążył do spójności i logiczności w myśleniu. W tym dążeniu ważne były dla niego, wspomniane już, przesłanki racjonalne i wpływające z wiary. W tej postawie był wytrwały, a owocem jest tekst rozprawy.

8. Dysertacja spełnia kryteria stawiane rozprawom doktorskim. Doktorant napisał rozprawę na temat i merytoryczną. Wykazał, że nabył już wystarczające kompetencje, które upoważniają go do właściwego prowadzenia badań naukowych, z punktu widzenia metodologii nauk. Potrafi wybrać przedmiot badań istotny dla nauki i osiągnąć wyznaczony cel z zastosowaniem metod naukowych. Dobiera właściwy materiał – bibliografię. Poprzez rozprawę Autor dowiódł, że rozumie i zachowuje standardy myślenia naukowego. Jasno, precyzyjnie, logicznie, spójnie i wiarygodnie przedstawił kwestie związane z przedmiotem badań. Wykazał się zadowolającą samodzielnością.

Rozprawa spełnia ważne kryterium przydatności. Nauka, którą uprawiamy, potrzebuje okresowego audytu, objaśnienia zajmowanych stanowisk, w tym założeń metodologicznych i podejmowanych tematów. Rozprawa doktorska ks. Marka Głaba jest odmianą pracy wdrożeniowej, w której akcent pada na rewizję i implementację działań misyjnych Kościoła.

Wniosek końcowy

Rozprawa ks. mgr lic. Marka Głaba „Misyjne wyzwania Kościoła w nauczaniu św. Jana Pawła II. Studium misjologiczno-pastoralne” spełnia merytoryczne i formalne wymagania, jakie rozprawom doktorskim stawia metodologia badań naukowych oraz ustawa o szkolnictwie wyższym, o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Wobec powyższego wnioskuję o dalsze kontynuowanie przewodu doktorskiego.

Lublin, 12 X 2020

dr hab. Andrzej Pietrzak, prof. KUL
<https://orcid.org/0000-0001-6793-0681>
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin
apietrzak@kul.pl